

LỒNG GHÉP GIÁO DỤC VĂN HÓA GIAO TIẾP CHO SINH VIÊN TRONG HOẠT ĐỘNG THẢO LUẬN NHÓM

• ThS. Nguyễn Thị Ngọc Hà (*)

Tóm tắt

Văn hóa giao tiếp có vai trò quan trọng đối với con người trong cuộc sống và nghề nghiệp. Văn hóa giao tiếp có thể được rèn luyện trong hoạt động thảo luận nhóm. Để hoạt động này đạt hiệu quả, cần quan tâm đến một số yếu tố: tính tích cực của sinh viên, tính thường xuyên, tính hợp lý từ tác động của nhà giáo dục.

1. Đặt vấn đề

Tình trạng trẻ hóa tội phạm trong thời gian gần đây đã trở thành mối lo ngại lớn của các ngành chức năng. Trong các nguyên nhân dẫn đến tình trạng này, có nguyên nhân từ sự bất cập về văn hóa giao tiếp của những người trẻ tuổi trong mối quan hệ người - người.

Giao tiếp là nhu cầu và là hoạt động không thể thiếu của con người trong cuộc sống, trong học tập, trong nghề nghiệp, là hoạt động mang tính phổ biến, giao tiếp trở thành yếu tố có tác động không nhỏ đến sự thành công của con người. Một trong những yếu tố làm nên thành công của con người từ giao tiếp là văn hóa giao tiếp. Vì vậy, văn hóa giao tiếp đã trở thành mục tiêu giáo dục nhằm hướng đến sự toàn diện trong nhân cách cho con người nói chung và người lao động nói riêng, qua đó nâng cao chất lượng nguồn nhân lực và cơ hội thành công cho cá nhân trong hoạt động nghề nghiệp và trong cuộc sống.

Việc giáo dục văn hóa giao tiếp đã được tiến hành ở trường Đại học Đồng Tháp qua môn học *Nhập môn khoa học giao tiếp*. Từ môn học, sinh viên (SV) được định hướng, được uốn nắn và điều chỉnh nhằm hướng đến sự chuẩn mực trong giao tiếp. Tuy nhiên, giáo dục là quá trình lâu dài, thói quen hành vi là kết quả của quá trình giáo dục, rèn luyện dưới nhiều hình thức khác nhau. Vì vậy, ngoài sự tác động, định hướng chính qua môn học là yếu tố không thể thiếu, văn hóa giao tiếp của SV có thể tiếp tục được rèn luyện dưới nhiều hình thức khác nhau.

Thảo luận nhóm là một hình thức tổ chức dạy học được tiến hành thường xuyên ở hầu hết các bộ môn nhằm phát huy tính tích cực của SV trong quá trình lĩnh hội nội dung học tập. Tương tác người - người trong thảo luận nhóm làm nảy sinh nhu cầu và điều kiện giao tiếp. Tuy nhiên, bên cạnh một số biểu hiện mang tính văn hóa, thẩm mỹ cần được phát huy, giao tiếp của SV trong hoạt động thảo luận nhóm còn một số biểu hiện bất cập. Vì vậy, hoạt động thảo luận nhóm có thể được xem như một trong những con đường để rèn luyện văn hóa giao tiếp cho SV.

2. Lồng ghép giáo dục văn hóa giao tiếp cho SV trong hoạt động thảo luận nhóm

2.1. Khái quát về văn hóa giao tiếp

(*) Khoa Quản lý giáo dục & Tâm lý giáo dục, Đại học Đồng Tháp.

Nói về giao tiếp, có nhiều định nghĩa khác nhau. Theo các tác giả Nguyễn Sinh Huy - Trần Trọng Thủy, giao tiếp của con người là “một quá trình có chủ định hay không có chủ định, có ý thức hay không có ý thức mà trong đó các cảm xúc và tư tưởng được biểu đạt trong các thông điệp bằng ngôn ngữ hoặc phi ngôn ngữ”[2, tr.15]. Ngoài ra, giao tiếp còn được hiểu là “hoạt động xác lập và vận hành các quan hệ người - người để hiện thực hóa các quan hệ xã hội giữa người với người” [5; tr.174].

Văn hóa giao tiếp của một dân tộc, một xã hội là hệ thống những nguyên tắc, những chuẩn mực văn hóa, đạo đức... được biểu hiện tập trung ở lối sống, phong tục, tập quán và truyền thống văn hóa chung của xã hội đó, dân tộc đó. Văn hóa giao tiếp của mỗi dân tộc được thể hiện ở hành vi giao tiếp của từng cá nhân trong xã hội đó, dân tộc đó.

Đối với cá nhân, văn hóa giao tiếp của một cá nhân được thể hiện thông qua các quan hệ của cá nhân đó đối với cá nhân khác và đối với người xung quanh qua các hoạt động (vui chơi, học tập, lao động...) mà cá nhân trực tiếp hoặc gián tiếp tham gia. Ngoài ra, nó còn thể hiện ở phong cách giao tiếp, cách nói năng, cách xử thế trong các mối quan hệ của cá nhân đó phù hợp với phong tục, tập quán, truyền thống văn hóa chung của xã hội, dân tộc.

Như vậy, giáo dục văn hóa giao tiếp được hiểu là hoạt động trong đó nhà giáo dục tạo ra những tác động phù hợp nhằm hướng người được giáo dục đến những biểu hiện phù hợp với chuẩn mực văn hóa, đạo đức của dân tộc trong lời nói, cử chỉ, điệu bộ, tư thế, tác phong... qua các quan hệ giao tiếp, ứng xử trong cuộc sống của cá nhân đó.

2.2. Ý nghĩa của việc giáo dục văn hóa giao tiếp cho SV trong hoạt động thảo luận nhóm

Thảo luận nhóm là một hình thức tổ chức dạy học trong đó diễn ra sự bàn bạc, trao đổi, trình bày, tranh luận... giữa những người học (cùng nhóm hoặc khác nhóm) nhằm chia sẻ tri thức, thông tin và giải quyết vấn đề đặt ra.

Như vậy, giao tiếp là yếu tố mang tính chủ đạo trong thảo luận nhóm. Khi tiến hành giao tiếp, con người có sự tri giác lẫn nhau, tác động qua lại và ảnh hưởng lẫn nhau. Sự trao đổi thông tin và trao đổi cảm xúc làm cho con người biến đổi về hứng thú, thái độ, tình cảm.... Sự ảnh hưởng qua lại có thể tạo nên sự thống nhất trong nhận thức và hành động. Con người có thể tự điều chỉnh theo những yêu cầu của người khác hoặc để phù hợp theo chuẩn mực chung. Vì vậy, sự chuẩn mực trong giao tiếp lúc này có ý nghĩa quan trọng trong việc tạo ra bầu không khí tâm lý tích cực, môi trường thuận lợi cho việc tiếp thu nội dung dạy học và hướng đến sự hoàn thiện trong nhân cách của SV.

Tuy nhiên, do đặc điểm lứa tuổi và sự đa dạng trong tính cách, thói quen, kinh nghiệm, tác động xã hội...; một số bất cập về văn hóa giao tiếp thể hiện qua lời nói, cử chỉ, điệu bộ... đã nảy sinh trong quá trình sinh viên làm việc cùng nhau, khi trình bày ý kiến, khi tranh luận... Điều này đôi khi là chủ ý nhưng cũng có khi chỉ là thói quen của SV. Tuy nhiên, dù vô tình hay hữu ý, những biểu hiện bất cập về văn hóa giao tiếp đã gây ra những ấn tượng tiêu cực trong nhận thức của bạn bè, tập thể đối với cá nhân; từ đó có thể tạo ra dư luận hoặc sự đánh giá sai lệch về bản chất của cá nhân, ngoài ra có thể tạo ra sự bất chước nhau dẫn đến những biểu hiện phi chuẩn mực về giao tiếp trong thảo luận nhóm hoặc phát sinh mâu thuẫn cá nhân, tình trạng mất đoàn kết giữa các nhóm, các lớp; hiệu quả dạy học vì thế cũng không được như mong muốn.

Vì vậy, việc hướng sinh viên đến sự chuẩn mực trong giao tiếp trong thảo luận nhóm có ý nghĩa quan trọng trong hoạt động học tập nói riêng và trong cuộc sống nói chung. Cụ thể:

- Văn hóa giao tiếp giúp SV tạo ấn tượng tốt đẹp trong tương tác người - người (bạn bè, thầy cô, người thân, cộng đồng...). Vì vậy, cơ hội thành công trong học tập, trong hoạt động nghề nghiệp, trong cuộc sống cũng được nâng cao.

- Văn hóa giao tiếp giúp SV thể hiện trình độ văn hóa của một trí thức, góp phần hạn chế/ngăn ngừa tình trạng trẻ hóa tội phạm và nâng cao chất lượng nguồn nhân lực.

- Ngoài ra, với SV sư phạm, văn hóa giao tiếp là một biểu hiện của tính mô phạm trong hoạt động nghề nghiệp và giúp SV thể hiện sự tôn trọng nhân cách trong giáo dục học sinh tương lai.

2.3. Cách thức giáo dục văn hóa giao tiếp trong hoạt động thảo luận nhóm

Đặc trưng của hoạt động thảo luận nhóm là điều kiện thuận lợi cho việc lồng ghép giáo dục văn hóa giao tiếp cho SV. Là người có vai trò chủ đạo trong hoạt động dạy học/giáo dục, giảng viên (GV) có thể thực hiện việc uốn nắn, điều chỉnh những biểu hiện chưa phù hợp chuẩn mực của SV trong tất cả các bước của hoạt động thảo luận để rèn luyện văn hóa nghe, nói, ứng xử, phong cách giao tiếp... Điều này có thể được tiến hành như sau:

- Chuẩn bị thảo luận

Trong quá trình SV chuẩn bị vấn đề thảo luận, GV quan sát và ghi nhận những biểu hiện của SV về ngôn ngữ giao tiếp, thái độ, hành vi, cử chỉ để có sự nhắc nhở, điều chỉnh tức thời đối với những bất cập của cá nhân hoặc tập thể (Ví dụ: SV tranh nhau nói, ngồi không đúng tư thế, dùng tiếng lóng, làm việc riêng, SV tỏ thái độ thờ ơ khi các thành viên trong nhóm phát biểu...).

- Tiến hành thảo luận

Trong quá trình SV trình bày quan điểm, nhận xét, phản hồi, tranh luận ...; GV lắng nghe, quan sát và ghi nhận những ưu điểm (sự nghiêm túc, sự quan tâm lắng nghe, thái độ lịch sự, sự chuẩn mực trong ngôn từ, phong cách trình bày...) cùng những bất cập về tư thế, tác phong, cách dùng từ, thái độ, hành vi, cử chỉ của SV (Ví dụ: bĩu môi, nhún vai, chỉ tay vào mặt bạn, cho tay vào túi quần khi trình bày, thể hiện thái độ xem thường năng lực của bạn, có những phát biểu thiếu tôn trọng bạn khi tranh luận...).

- Kết thúc thảo luận

Khen ngợi những ưu điểm của SV và chỉ ra những điều không phù hợp/nên tránh trong giao tiếp, ứng xử (đã được ghi nhận từ giai đoạn chuẩn bị và tiến hành thảo luận). GV nên giải thích cho SV hiểu vì sao đó là những hành vi, biểu hiện cần tránh và định hướng hành vi phù hợp cho những tình huống, hoàn cảnh cụ thể (Ví dụ, khi những ý kiến của mình chưa thuyết phục được bạn/ khi vấn đề trình bày chưa được lắng nghe thì nên ứng xử thế nào; tư thế nào là phù hợp khi phát biểu trước tập thể...).

2.4. Một vài vấn đề cần lưu ý trong việc giáo dục văn hóa giao tiếp cho SV trong hoạt động thảo luận nhóm

Để việc giáo dục văn hóa giao tiếp đạt hiệu quả, cần lưu ý một số yếu tố sau:

- **Tính thường xuyên:** giáo dục là một quá trình lâu dài và phức tạp bởi SV thường xuyên chịu ảnh hưởng bởi những tác động tích cực và tiêu cực đan xen từ môi trường xã hội. Vì vậy, SV cần được uốn nắn, điều chỉnh thường xuyên bởi GV dưới nhiều hình thức khác nhau (nhắc nhở, khen ngợi, trải nghiệm...) để có được văn hóa giao tiếp trong hoạt động học tập và hướng tới sự phù hợp chuẩn mực, đạo đức, phong tục, tập quán của dân tộc trong hoạt động nghề nghiệp và cuộc sống.

- **Tính hợp lý:** Việc giáo dục văn hóa giao tiếp cho SV có thể tiến hành ở hầu hết các bộ môn. Tuy nhiên, tùy theo đặc thù của bộ môn mà việc lồng ghép có thể thực hiện như một phần của nội dung dạy học thông qua hệ thống câu hỏi định hướng; hay thực hiện riêng lẻ trong quá trình tổ chức thảo luận. Ngoài ra, tính hợp lý còn thể hiện ở cường độ tác động: không quá thờ ơ, cũng không quá lạm dụng dễ dẫn đến sự xem nhẹ hoặc nhàm chán.

3. Kết luận

Giáo dục thẩm mỹ là một trong năm nhiệm vụ giáo dục toàn diện. Văn hóa giao tiếp là một trong những biểu hiện của tính thẩm mỹ mà người được giáo dục nói chung và SV nói riêng cần trang bị để hòa nhập thuận lợi vào cộng đồng và đáp ứng yêu cầu về chất lượng nguồn nhân lực.

Biểu hiện của văn hóa giao tiếp rất đa dạng, phong phú và được thể hiện trong các hoàn cảnh, tình huống khác nhau của cuộc sống. Vì vậy, việc hình thành văn hóa giao tiếp cho SV có thể được tiến hành bằng nhiều phương pháp, hình thức tổ chức giáo dục khác nhau. Giáo dục văn hóa giao tiếp trong hoạt động thảo luận nhóm chỉ là một trong số đó.

Để việc giáo dục văn hóa giao tiếp qua hình thức tổ chức dạy học này đạt hiệu quả, tính tích cực, tự giác rèn luyện của SV để biến những yêu cầu về chuẩn mực thành thói quen hành vi trong văn hóa giao tiếp được xem như điều kiện cần không thể xem nhẹ.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Hoàng Anh (chủ biên) (2004), *Tâm lý học giao tiếp*, Nhà xuất bản ĐHSP, Hà Nội.
- [2]. Nguyễn Sinh Huy - Trần Trọng Thủy (2006), *Nhập môn khoa học giao tiếp*, NXB Giáo dục, Long An.
- [3]. Ngô Công Hoàn - Hoàng Anh (1998), *Giao tiếp sư phạm*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
- [4]. Trần Thị Tuyết Oanh (chủ biên) (2005), *Giáo dục học* (tập 1, 2), Nhà xuất bản ĐHSP, Hà Nội.
- [5]. Trần Quốc Thành (2010), “Những vấn đề cơ bản của Lý luận dạy học đại học và Tâm lý học sư phạm đại học”, *Một số vấn đề về giáo dục đại học*, tr.142 - 182, Hà Nội.

Summary

Communication culture plays an important role in human life of a person and in his career. This component can be integrated into group discussions to educate students. To achieve its effectiveness, several factors should be considered: the activeness of students; the frequency, the rationality of the educators' impacts.

Ngày nhận bài: 2/12/2012; ngày nhận đăng: 20/8/2013.